

OSNOVNE INFORMACIJE

O POJAVNIM OBLICIMA NEPRIHVATLJIVOG
PONAŠANJA I NAČINIMA PREVENCIJE
MALOLJETNIČKOG PRIJESTUPNIŠTVA

Ova info-brošura objavljena je uz podršku Kabineta premijera Kantona Sarajevo, iz okvira sredstava namijenjenih za udruženja i nevladine organizacije za finansiranje projekata koji se odnose na borbu protiv maloljetničkog prijestupništva iz budžeta Kantona Sarajevo za 2017. godinu.

UVOD

Zaštita lične sigurnosti i Ustavom zagarantiranih prava svakog građanina predstavlja jedan od najvažnijih zadataka demokratske države. Građanin vjeruje da će država upotrijebiti sredstva koja su joj na raspolaganju kako bi ga zaštitila. Iz tog razloga, pojedincima ili grupama se ne tolerira vršenje nasilja, čak ni kada su oni uvjereni da na to imaju pravo. Policija je najvažniji instrument kojim država raspolaže u svrhu zaštite ljudskih prava, sloboda i sigurnosti.

Problemom nasilja nad djecom i zaštitom djece bave se policija, zdravstvene ustanove, centri za socijalni rad, obrazovne institucije, nevladine organizacije, lokalna zajednica ali i šira društvena zajednica, uključujući i medije. Kroz multisektorski pristup ovom problemu, potrebno je razvijati i jačati saradnju između institucija/organizacija i ustanova, uspostavljati odgovarajuće mehanizme za razmjenu i protok informacija, te porodice, a sve u cilju najboljeg interesa djeteta.

Svi oblici nasilja, zlostavljanja, zloupotreba ili zanemarivanja djece, kojima se ugrožavaju ili narušavaju fizički, psihički i moralni integritet ličnosti djeteta, predstavljaju povredu jednog od osnovnih prava djeteta sadržanih u Konvenciji Ujedinjenih nacija o pravima djeteta, a to je pravo na život, opstanak i razvoj.

U nastavku je dat pregled definicija pojmova relevantnih za stručnjake koji se u svom radu susreću s djecom žrtvama i svjedocima krivičnog djela. Dolje navedene definicije preuzete su iz propisa u Bosni i Hercegovini koji reguliraju materijalno i procesno krivično pravo, maloljetničko pravosuđe i pitanja vezana za zaštitu svjedoka.

CENTAR ZA SOCIJALNI RAD je organ starateljstva i socijalne zaštite.

DIREKTNO ISPITIVANJE je ispitivanje svjedoka i vještaka od stranke, odnosno branioca stranke koja je pozvala svjedoka, odnosno vještaka.

ISTRAGA je aktivnost koju je preduzeo tužilac ili ovlaštena službena osoba/lice u skladu s primjenjivim zakonima o krivičnom postupku, uključujući prikupljanje i čuvanje izjava i dokaza.

KRIVIČNO DJELO je protupravno djelo koje je zakonom propisano kao krivično djelo, čija su obilježja propisana zakonom i za koje je zakonom propisana krivičnopravna sankcija.

ŽRTVA je osoba koja je, samostalno ili kolektivno, pretrpjela štetu, uključujući fizičke ili mentalne povrede, emocionalnu patnju, ekonomski gubitak ili značajno narušavanje svojih osnovnih prava, usljed činjenja ili nečinjenja koje predstavlja kršenje nekog od krivičnih zakona..., uključujući i one zakone kojima se zloupotreba moći propisuje kao krivično djelo.

MLAĐI MALOLJETNIK je dijete koje je u vrijeme izvršenja krivičnog djela navršilo 14 godina a nije navršilo 16 godina života i prema kome se mogu izreći krivične sankcije i druge mjere predviđene odgovarajućim zakonom i prema kome se može postupati na način koji se razlikuje od načina postupanja s odraslim osobama.

STARJI MALOLJETNIK je dijete koje je u vrijeme izvršenja krivičnog djela navršilo 16 godina a nije navršilo 18 godina života i prema kome se mogu izreći krivične sankcije i druge mjere predviđene odgovarajućim zakonom i prema kome se može postupati na način koji se razlikuje od načina postupanja s odraslim osobama.

KOGNITIVNI RAZVOJ predstavlja psihički proces tokom kojeg osoba/ličnost postaje svjesna činjenica iz svoje spoljašnje i djelimično unutrašnje stvarnosti. Odvija se kroz percipiranje, pažnju, rasuđivanje i memoriranje.

NEPRIHVATLJIVO PONAŠANJE

Svjedoci smo različitih oblika ponašanja mladih koji ponekad poprimaju oblike protesta, besmislenog rušenja i uništavanja svega što ih je uokvirilo u postojeći način života. Ovisno o dobi djeteta, o njegovom statusu i o tome koliko ostvaruje interakciju s vanjskim svijetom, nasilje nad djecom je različito. Manja djeca izložena su nasilju od strane članova njihove porodice, a kako rastu i kako više vremena provode vani, povećava se vjerovatnoća da će biti izložena nasilju od strane ljudi koji nisu njihova porodica ili ne pripadaju njihovom domu. Nasilje se može posmatrati i s aspekta mjesta na kojem se događa npr. kuća, ulica, vrtić, škola, institucija u kojoj borave djeca, itd.

Izloženost mladih osoba u grupi vršnjaka slikama nasilja u filmovima, spotovima, kompjuterskim igricama, kao i neki neuspjesi, često dovode do poremećaja ponašanja koje ih može odvesti u delikvenciju.

Najčešće, sve počinje mladalačkim takmičenjem, isticanjem u grupi, željom za sticanjem statusa u grupi vršnjaka...

Mladi u pubertetu i djeca u grupi, radi isticanja, skloni su nasilničkom ponašanju prema mlađim, jer misle da tako dokazuju svoju zrelost i status u grupi.

Posljedice mogu biti ozbiljne. Zbog lažnog ponosa ili straha od nasilnika, djeca žrtve takvog ponašanja u početku nisu spremna i ne žele iznijeti svoj problem. Problem kriju od svih. Dešavalo se da dijete ima vidne povrede, ali i njih prikrije.

Ovo su prije svega za roditelje znakovi i simptomi da se nešto dešava s djetetom i da dijete treba pomoć.

PREPOZNAVANJE

Prepoznati dijete koje je izloženo nasilju je vrlo teško, iako postoje znaci i simptomi koji su lako vidljivi i prepoznatljivi. Međutim, ovi simptomi se razlikuju u ovisnosti o dobi djeteta, uzrastu djeteta, promjenama i obrascu ponašanja.

Kako bismo prepoznali da je djetetu potrebna pomoć, navodimo neke od znakova i simptoma: povlači se u sebe, izlazi van rjeđe nego u prethodnom periodu, povlači se od porodice, od prijatelja, dobija loše ocjene, mokri u krevet, ima noćne more i agresivnije je.

Kod djece predškolskog uzrasta uočljive su sljedeće promjene u ponašanju: strah od fizičkog kontakta, strah od odvajanja, strah od mraka, strah od zatvorenih vrata, mokrenje u krevet, dječija depresivnost koja se obično primijeti u igri, a nerijetko se javljaju i poremećaji u spavanju.

Kod djece školskog uzrasta uočljive su sljedeće promjene u ponašanju: perfekcionizam, pretjerana odgovornost, teškoće u koncentraciji, slabo praćenje nastave, niska tolerancija na frustraciju ili beskonačna strpljivost, neočekivani ispadi bijesa, pasivnost i sl.

Kod adolescenata uočljive su sljedeće promjene u ponašanju: vrlo malo vremena provode kod kuće, posežu za drogom ili alkoholom, čine krivična djela, bježe u ranu trudnoću, te imaju poteškoće u kognitivnom i obrazovnom funkcioniranju.

Šira javnost pod pojmom “nasilje nad djecom” podrazumijeva sve što ima oblik fizičkog nasilja: šamar, udarac rukom, povlačenje za kosu, uši i dr.

RANA INTERVENCIJA

Reagirajte na prve znakove čestih ili dužih izostanaka iz škole. Odmah stupite u kontakt sa školom, razrednikom, voditeljem nastave, školskim pedagogom, psihologom.

Obratite pažnju na znakove napetosti, posebno kada oni ometaju dječiju aktivnost. Ne oglašujte se na dječije brige i misli, saslušajte dijete bez prekidanja, pokažite toplinu i razumijevanje, ne umanjujte važnost djetetovog osjećaja i iskazivanje brige.

Ne zanemarite mogućnost da današnjoj djeci mnogo toga otežava sazrijevanje – povećanje nasilja, otuđenost među ljudima, dostupnost alkohola, cigareta, droge, pojačan utjecaj medija, preslikavanje života s filmskog platna i dr.

Roditelji treba da znaju i ostvare komunikaciju i odnos povjerenja s djetetom, da dijete kaže kuda, kamo i s kim ide, u koje vrijeme ili u dogovoreno vrijeme da se vraća kući, da se ne zadržava s nepoznatim osobama, da ne ulazi u vozilo neznanca, da ne prima poklone, piće, cigarete, bombone i sl., da nikog ne pušta u stan kada je samo u kući.

OBLICI NASILJA

Radi boljeg shvatanja i iz praktičnih razloga prihvaćena su četiri oblika zloupotrebe djeteta:

- fizičko nasilje
- psihičko/emocionalno nasilje i zanemarivanje
- seksualno nasilje
- ekonomsko nasilje nad djecom

Fizičko nasilje i posljedice nasilja nad djecom

Fizičko nasilje nad djecom predstavlja namjerno povređivanje osobe mlađe od 18 godina, koje za posljedicu ima lakše odnosno teške tjelesne povrede ili smrtni ishod. Ovo povređivanje uključuje udaranje, šamaranje, tresenje, stezanje, griženje, nanošenje opekotina, čupanje kose. Sredstva kojima se mogu nanijeti ove

povrede su ruka, noga, nož, razni oštri i tupi predmeti i dr. Na ovaj način fizičko nasilje prouzrokuje modrice, opekotine, frakture, hematome, unutrašnje i vanjske povrede, te je lako uočiti i prepoznati ove povrede.

Psihičko/emocionalno nasilje nad djecom

Psihičko/emocionalno nasilje je posebno osjetljiv oblik zlostavljanja. U pravilu kombiniran je sa ostalim oblicima nasilja, te obuhvata destruktivno ponašanje odraslih prema djetetu, a najčešće kao neprijateljsko ponašanje i odsustvo pozitivnih pristupa.

Seksualno nasilje nad djecom

Najteži oblik nasilja nad djetetom je seksualno nasilje koje podrazumijeva svaki vid zadovoljavanja seksualnih potreba i nagona primjenom fizičke, psihičke ili neke druge nadmoći, kojim se dijete zloupotrebljava u cilju zadovoljavanja seksualnih potreba odraslih i može imati formu dječije pornografije, pokazivanje inače pokrivenih dijelova tijela i voajerizam, snimanje pornografskih fotografija, pokazivanje fotografija s pornografskim sadržajem.

Seksualno nasilje i seksualna zloupotreba djece je oblik nasilja koji je najteže prepoznati, jer dijete poznaje počinioca i najčešće je riječ o osobi koja je bliska djetetu, od koje je ono zavisno i u koju ima povjerenja. Upravo najčešći oblici seksualnog nasilja su pedofilija i incest.

Ekonomsko nasilje nad djecom

Ekonomsko nasilje odnosi se na izlaganje djece poslovima koji otežavaju njihov prirodni rast i razvoj i zbog kojih ne mogu ostvariti svoja osnovna prava na obrazovanje, igru i sl. Ekonomsko nasilje obuhvata različite oblike kao što su prijetnja ili stvarno uskraćivanje sredstava za život, svi oblici ropstva i zlostavljanja sličnih ropstvu, kao što su prodaja i trgovina djecom, prisilni rad,

korištenje, izlaganje i ponuda djece u ilegalnim radnjama kao što je prostitucija, pornografska produkcija, te bilo koji oblik posla ili aktivnosti koji u sebi sadrži okolnosti u kojima je dijete zane-
mareno ili opterećeno. Takođe, uključuje uskraćivanje i oduzi-
manje finansijskih sredstava, neplaćanje alimentacije i sve druge
oblike gdje je dijete ostavljeno bez sredstava za život.

FAKTORI RIZIKA

Brojni su rizici i faktori koji dijete mogu dovesti u različite ne-
željene situacije. Kada je riječ o porodici oni mogu biti vezani
za porodičnu dinamiku i funkcioniranje (roditeljske uloge, dje-
lovanje i moć, kriminal roditelja ili braće i sestara, roditelji koji
podržavaju nasilje, porodični konflikti i dr.).

Faktori rizika mogu još biti vezani za: ličnost djeteta, utjecaj
vršnjaka, škole i šire društvene zajednice. Bitno je naglasiti da se
rijetko, ili skoro nikada, ne javlja samo jedan od pobrojanih fak-
tora kao uzročnik, ali roditelje opominje da moraju više pažnje i
vremena posvetiti svom djetetu.

Kao protuteža faktorima rizika, faktori zaštite štite dijete i
pomažu mu da se odupre i umanjí rizike za pojavu neprihvat-
ljivog ponašanja. Važno je naglasiti da dijete živi u određenoj
zajednici koja je većinom sastavljena od porodice, škole i vršnja-
ka. To su tri faktora koja se međusobno dopunjuju jer čovjek je
biće kojem je potrebno društvo drugih osoba i bez socijalizacije
čovjek ne može normalno funkcionirati.

ULOGA PORODICE

Porodica je najvažnija institucija u životu mladog čovjeka koji
raste, razvija se i poprima određene oblike ponašanja koji su mu
često nametnuti od strane osoba koje se nalaze u njegovoj nepo-
srednoj blizini. Takve naučene oblike ponašanja dijete kasnije pri-
mjenjuje u društvu sa svojim vršnjacima koji su mu često vrlo
slični po ponašanju, jer djeca većinom biraju sebi prijatelje koji

su im slični, s kojima mogu pričati o svojim problemima i poistovjetiti se. S obzirom na ulogu roditelja u porodici na njima je odgovornost pri ulaganju u razvoj zdravog i pozitivnog obiteljskog okruženja. Kakav će biti čovjek, kakve će vrijednosti nositi sa sobom, zavisi posebno od toga kakvim ga roditelji učine. Samim tim prvi i osnovni faktor zaštite predstavlja zdrava porodična sredina koja ulijeva sigurnost djetetu i osnova je za formiranje stabilne ličnosti. Dobra i ugodna, intimna i topla atmosfera u porodici, sigurnost koju pružaju zdravi interpersonalni odnosi, prvi su preduvjet uspješnog razvitka osobnosti i značaja djece i omladine. Porodica stvara temelje cjelokupnoj ličnosti djeteta ostvarivanjem fizičkog, intelektualnog, moralnog, estetskog i radnog odgoja. Ona daje ono što je bitno i od čega kasnije škola i ostale društvene institucije polaze i na čemu grade odgojni utjecaj na dijete. S obzirom na to da roditelji najbolje poznaju svoje dijete, oni imaju ključnu ulogu u prepoznavanju rizičnog ponašanja. Veoma je važno da porodica na vrijeme prepozna promjene u ponašanju svog djeteta, makar one bile veoma male, i da na njih reagira. Može se dogoditi da na velike promjene u ponašanju djeteta teško i malo možete utjecati.

Savjeti roditeljima ako su primijetili da njihovo dijete uzima drogu: razgovor s djetetom o uzroku narkomanije, ne stidite se, tražite pomoć od porodice i prijatelja, obratite se ljekaru jer ako to ne učinite, sutra će možda biti kasno, narkomanija nije stil i filozofija života vašeg djeteta. Nemojte nikada napustiti vaše dijete bez obzira na to što je ono povrijedilo vaš narcizam, vaše porodične mitove, vaš mir i vaše snove.

Ponašanje djeteta: povlačenje u sebe, agresivnost, tajanstvenost, školski i drugi neuspjesi, komunikacija nepoznatim terminima, razgovor u šiframa, upotreba slenga, prihvatanje društva u kojem se odobrava uzimanje droge, neiskrenost, negacija problema, ravnodušnost.

Izgled: slabija orijentacija, pospan izgled, lošija koordinacija pokreta, euforična raspoloženja, zakrvavljene oči, suhoća usta,

razdražljivost, proširene ili sužene zjenice očiju, slaba koncentracija, pažnja, halucinacije, dezorijentiranost, iskrivljena slika stvarnosti, nepovezan govor, oštećenje nosne sluznice, vodene oči, bolovi u tijelu, grčevi itd.

Roditelji često kažu kako nisu imali pojma da njihovo dijete pije ili koristi droge. To je obično zbog toga što su zanemarivali očite znakove koji su se ukazivali oko njih. Nemojte da se to desi i vama.

ULOGA ŠKOLE

Uloga škole u otkrivanju i prevenciji nasilja nad djecom je nezaobilazna, jer se na djeci mogu primijetiti i naizgled nevidljivi tragovi nasilja. Da bi to mogli, profesori, nastavnici i učitelji moraju biti senzibilizirani za ovaj problem. Važno je da se u školi stvori povoljna klima u kojoj se djeca slobodno mogu povjeriti nastavnicima i klima u kojoj im se vjeruje. U školi bi djecu trebalo učiti kako reći “ne” poznatim ili nepoznatim osobama koje od njih traže neuobičajene stvari (npr. pozivanje da idu negdje sami s tim osobama ili osobom, bez saznanja roditelja, prihvatanje raznih poklona nasamo), a takođe kako se zaštititi u tim i sličnim situacijama.

Nisu rijetki slučajevi da se pojedini slučajevi nasilja i zlostavljanja djece u porodici i van nje otkriju u školi, bilo da nastavnici otkriju te slučajeve ili da im se zbog toga i sama djeca obrate i traže pomoć.

Vrlo značajnu ulogu u procesu odgoja, obrazovanja i socijalizacije djece i mladih, na svim nivoima imaju obrazovne ustanove.

Ukoliko je dijete žrtva krivičnog djela

Zakonom o zaštiti i postupanju s djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku FBiH (Sl. novine broj 7/14 od 29. 1. 2014. g.) propisana je posebna procedura ukoliko je dijete žrtva ili svje-

dok krivičnih djela, te shodno tome, dijete se sasluša uz pomoć psihologa, pedagoga ili druge stručne osobe, a cijeli postupak se snima audiovizuelnim uređajima. Takvo saslušanje će provesti tužilac ili ovlaštena službena osoba. Sobe za saslušanje djece su prilagođene djeci i koncipirane su tako da se djeca osjećaju sigurno i ugodno. Saslušanje djece vrše posebno obučeni policijski službenici ili tužioc, koji imaju posebna znanja o pravima djeteta i senzibilizirani su za rad s djecom. Također, roditelji mogu prisustvovati saslušanju djeteta, osim u slučajevima kada zakon tu mogućnost isključuje.

Ukoliko je dijete osumnjičeno za krivično djelo

Djeca koja dođu u sukob sa zakonom imaju prvi kontakt s policijskim službenicima u okviru formalnog sistema krivičnog pravosuđa. Policijski službenici koji postupaju u slučajevima kada je dijete došlo u sukob sa zakonom, postupaju u skladu sa zakonskim ovlaštenjima. Zakon o zaštiti i postupanju s djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku FBiH je propisao novu alternativnu mjeru – policijsko upozorenje, kojom se policiji daje zakonsko ovlaštenje da maloljetnika odvraća od redovne krivične procedure, uz propisani način izricanja i cjelokupni postupak izricanja upozorenja.

(Policijsko upozorenje)

Prema maloljetnom učiniocu krivičnog djela može se izreći policijsko upozorenje za krivična djela za koja je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine, ako su ispunjeni uvjeti iz člana 88. ovog zakona i ako je to srazmjerno okolnostima i težini učinjenog krivičnog djela u skladu sa članom 9. ovog zakona.

(2) Policijsko upozorenje može se izreći pod sljedećim uvjetima:

- a) da maloljetnik priznaje krivično djelo,
- b) da je priznanje dato slobodno i dobrovoljno,

- c) da postoji dovoljno dokaza da je maloljetnik učinio krivično djelo,
 - d) da prema maloljetniku nije ranije izricano policijsko upozorenje, primijenjena odgojna preporuka ili izricana krivična sankcija.
- (3) Policijsko upozorenje izriče ovlaštena službena osoba s posebnim znanjima, uz odobrenje tužioca.

Da li dijete mora imati branioca?

Ako je dijete osumnjičeno za izvršenje krivičnog djela, Zakon o zaštiti i postupanju s djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku FBiH u članu 77. predviđa da ima pravo na branioca s posebnim znanjem.

Maloljetnik mora imati branioca prilikom prvog saslušanja koje obavlja tužilac ili ovlaštena službena osoba, kao i tokom cijelog postupka.

Maloljetnik ima branioca i onda kada ovlaštena službena osoba izriče policijsko upozorenje iz člana 23. ovog zakona i kada tužilac uvjetuje nepokretanje postupka prema maloljetniku ispunjenjem odgojne preporuke iz člana 26. ovog zakona.

Ako sam maloljetnik, njegov zakonski zastupnik ili srodnici ne uzmu branioca, o tome se obavještava sudija koji na prijedlog tužioca ili ovlaštene službene osobe postavlja branioca po službenoj dužnosti.

Branilac iz stava (3) ovog člana mora imati posebna znanja.

Ako je maloljetnik lišen slobode?

Zakon o zaštiti i postupanju s djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku FBiH je odredio i Posebna pravila postupanja tokom lišenja slobode (član 97).

Maloljetnik koji je lišen slobode dok se nalazi u policijskoj stanici i tokom zadržavanja u tužilaštvu, smješta se u prostoriju tako da nije u kontaktu s odraslima.

Dovođenje maloljetnika obavlja se na način koji štiti njegovo dostojanstvo i pretpostavku nevinosti.

Maloljetniku se prilikom lišenja slobode i stavljanja u pritvor oduzimaju predmeti u vezi s krivičnim djelom i predmeti koje ne smije imati u pritvoru prema pravilima kućnog reda, a ima pravo da zadrži lične stvari i pravo na odgovarajuću medicinsku njegu koja uključuje i ljekarski pregled nakon lišavanja slobode.

Prva PU zona odgovornosti općine Stari Grad	033 532-000 e-mail: pu1@mup.ks.gov.ba
Druga PU zona odgovornosti općine Centar	033 206-000 e-mail: pu2@mup.ks.gov.ba
Treća PU zona odgovornosti općine Novo Sarajevo	033 650-000 e-mail: pu3@mup.ks.gov.ba
Četvrta PU zona odgovornosti općine Novi Grad	033 474-000 e-mail: pu4@mup.ks.gov.ba
Peta PU zona odgovornosti općine Ilidža	033 639-000 e-mail: pu5@mup.ks.gov.ba
Šesta PU zona odgovornosti općina Hadžići i Trnovo	Hadžići 033 422-000 Trnovo 033 439-000 e-mail: pu6@mup.ks.gov.ba
Sedma PU zona odgovornosti u općinama Vogošća i Ilijaš	PS Vogošća 033 430-000 PS Ilijaš 033 401-000 e-mail: pu7@mup.ks.gov.ba
Služba socijalne zaštite općina Stari Grad	033 551-110 033 551-111 e-mail: sssosg@bih.net.ba
Služba socijalne zaštite općina Centar	033 565-500 e-mail: sssoc@bih.net.ba
Služba socijalne zaštite općina Novo Sarajevo	033 724-680 e-mail: sssons@bih.net.ba
Služba socijalne zaštite općina Novi Grad	033 723-650 e-mail: ssszong@bih.net.ba
Služba socijalne zaštite općina Ilidža	033 761-510 e-mail: sssoi@bih.net.ba
Služba socijalne zaštite općina Ilidža – Odjeljenje Trnovo	033 439-103 e-mail: operater5@bih.net.ba
Služba socijalne zaštite općina Hadžići	033 475-848 e-mail: centarhadzici@hotmail.com
Služba socijalne zaštite općina Vogošća	033 432-651 e-mail: ssszov@bih.net.ba
Služba socijalne zaštite općina Ilijaš	033 428-910 e-mail: kcsrilijas@bih.net.ba
Porodično savjetovište – Avdage Šahinagića 14	033 572-050 033 209-112
Zavod za vaspitanje muške djece i omladine Sarajevo	033 726-320 e-mail: zavod@live.com
KJU “Disciplinski centar za maloljetnike”	033 200-424 033 200-425

Fondacija lokalne demokratije (FLD), ispunjavajući svoju misiju, dvadeset godina provodi programe zaštite i unapređenja ljudskih prava i jednakih mogućnosti marginaliziranih grupa.

Naš doprinos utemeljen je kroz uspostavljanje programa podrške: Sigurna kuća – sklonište za žrtve nasilja u porodici, SOS telefon za prijavu nasilja, **(033 222 000 – dostupan 24 sata)**, Centar za besplatnu pravnu pomoć ženama i Centar za ekonomsko osnaživanje žena, kojim se osigurava zaštita prava, podrška i pomoć u ponovnoj reintegraciji u društvo žrtvama nasilja na osnovu spola.

Programima prevencije nastojimo spriječiti pojavne oblike nasilja, uključujući i nasilje u zajednici.

Svjesni značaja preventivnog djelovanja u borbi protiv maloljetničke delinkvencije i negativnih ponašanja, ovom informativnom brošurom želimo učiniti korak više kako bi se ostvarila sinergija djelovanja svih relevantnih subjekata koji mogu doprinijeti kako prevenciji tako i ublažavanju posljedica koje proizlaze iz maloljetničke delinkvencije.

Ova brošura nudi osnovne informacije o pojavnim oblicima neprihvatljivog ponašanja, načinima njihovog prepoznavanja, važnosti rane intervencije i djelovanja na faktore rizika, kao i o ulozi porodice i škole u prevenciji maloljetničkog prijestupništva.

Fondacija lokalne demokratije:

033 237 240

033 236 899

033 570 560